

УДК 631.16:658.153

Пеняк Ю.С., к.е.н., доцент[©], **Сафронська І.М.**, к.е.н., доцент
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

Розглянуто теоретичні аспекти категорії фінансових ресурсів, їх порівняльна характеристика. Наведено підходи до оцінки ефективності використання фінансових ресурсів, виявлено їх недоліки та розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності використання.

Ключові слова: фінансові ресурси, ефективність, капітал, оборотність, оборотний капітал.

Постановка проблеми. Динаміка процесу виробництва сільськогосподарських підприємств їх економічний розвиток та фінансова стійкість значною мірою залежать від ефективного використання фінансових ресурсів. Тому в системі заходів, спрямованих на підвищення результативності їх діяльності, важливе місце займає методичне забезпечення аналізу ефективності використання фінансових ресурсів з урахуванням їх економічної суті та ролі у відтворювальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здійснення основної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання потребує постійного ресурсного забезпечення, доміантою якого в ринкових умовах є фінансові ресурси. Різним аспектам ефективності використання фінансових ресурсів приділяється постійна увага як науковців, так і спеціалістів-практиків. Значний вклад у вирішення проблемних питань внесли відомі вітчизняні вчені П. Стецюк, О. Гудзь, М. Дем'яненко, П. Лайко, Б. Пасхавер, П. Саблук, В. Ситник, О. Ульяновченко, А. Чупіс та багато інших дослідників. Однак, незважаючи на глибоку теоретико-методологічну основу та нормативно-методичну базу в цій сфері фінансової теорії, нині відсутнє системне та однозначне вирішення деяких актуальних питань, а підходи та погляди щодо їх розв'язання варіюють у досить широких межах. Окремі автори оцінку ефективності використання фінансових ресурсів розглядають у контексті фінансового аналізу, інші - у складі аналізу виробничо-фінансової діяльності. Ще один підхід ґрунтується на оцінці оборотності активів та окремих елементів фінансових ресурсів - грошових коштів, фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості.

Метою статті є уточнення економічної сутності фінансових ресурсів та аналіз методичних підходів до оцінки ефективності їх використання.

Виклад основного матеріалу. У класичному розумінні ефективність визначається співвідношенням результату з витратами або ресурсами, використаними для його досягнення. Аналіз сутності фінансових ресурсів

[©] Пеняк Ю.С., Сафронська І.М., 2012

розпочнемо з визначення, яке наводиться у фінансово-кредитному словнику: “Фінансові ресурси — це грошові кошти, які перебувають у розпорядженні підприємств, господарських організацій та установ” [6, с.75]. Як бачимо, у наведеному значенні фінансові ресурси прирівнюються до коштів. Але кошти, які перебувають на поточному, валютному рахунках, у касі підприємства знеособлені й не мають цільового призначення. Отже, відбувається ототожнення фінансових ресурсів із грошовими, тоді як перші є специфічнішим явищем. На думку В.М. Родіонова: “фінансові ресурси підприємства — це грошові доходи і нагромадження, які перебувають у розпорядженні суб’єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов’язань, здійснення витрат розширеного відтворення та економічного стимулювання працюючих” [3, с.125]. Недолік цього визначення в тому, що не відображаються джерела формування фінансових ресурсів. Дещо по-іншому розглядає категорію фінансових ресурсів А.С.Марченко, де відмічає, що фінансові ресурси мають відповідати низці критеріїв, а саме: наявності джерел створення, формі виявлення й цільовому призначенню. З огляду на це автор дає таке визначення: “Фінансові ресурси — це грошові нагромадження і доходи, які створюються в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджують ся у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення й задоволення інших суспільних потреб” [5 с.108]. Стосовно ресурсів, на думку П.А. Стецюка, то необхідно, щоб вони були об’єктом певного економічного інтересу. Так, якщо подивитись на структурну побудову сучасного фінансового менеджменту, то фінансові ресурси виступають його об’єктом у складі інших фінансових категорій. Ця наукова дисципліна розглядає проблеми управління активами, запасами, оборотними засобами, дебіторською і кредиторською заборгованістю, структурою і вартістю джерел фінансування, інвестиціями, ризиками, зобов’язаннями тощо. В той же час проблема управління фінансовими ресурсами не виділяється в окремий об’єкт його уваги. Вважається, що всі фінансові рішення так чи інакше пов’язані з формуванням, нагромадженням, використанням та рухом фінансових ресурсів. Тому методологія оцінки доцільності та ефективності спрямована в першу чергу на ці об’єкти і попутно на фінансові ресурси, які знаходяться в їх складі. [1, с. 121].

Така оцінка, як правило, проводиться за допомогою системи фінансових коефіцієнтів. І хоча цей підхід приймається без відповідної аргументації, однак з нашої точки зору має відповідні теоретичні основи. Можна назвати принаймні дві його загальні методологічні складові. Перша - інтерпретація економічного змісту фінансових ресурсів та їх ролі у відтворювальному процесі. Друга - методологія побудови системи управління фінансами підприємств на основі забезпечення пропорційності між окремими елементами балансу та шляхом здійснення бажаної трансформації балансу.

Основні групи фінансових коефіцієнтів та алгоритми розрахунків наведено в табл. 1. Зрозуміло, що з огляду на класичне розуміння ефективності в контексті оцінки використання фінансових ресурсів із всієї наведеної в табл. 1 сукупності фінансових коефіцієнтів можна застосовувати лише частину

вимірників. Зокрема, із груп “ефективності використання капіталу” та “ділової активності”.

Таблиця 1

Основні фінансові коефіцієнти, що використовуються в управлінні фінансами підприємств

Показники	Алгоритм розрахунку
1	2
Ліквідності	
Коефіцієнт поточної ліквідності	Відношення поточних активів до поточних пасивів
Коефіцієнт проміжної ліквідності	Відношення найбільш ліквідних активів і дебіторської заборгованості до короткострокових зобов'язань
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відношення найбільш ліквідних активів до короткострокових зобов'язань
Фінансової стійкості	
Коефіцієнт автономії	Відношення власних засобів до загальної суми активів
Коефіцієнт фінансової залежності	Співвідношення позикового і власного капіталу
Частка власних джерел фінансування оборотних активів	Відношення власного капіталу до оборотних активів
Коефіцієнт покриття відсоткових виплат	Відношення операційного прибутку до витрат на виплату відсотків
Ефективності основної діяльності	
Прибутковість реалізації	Відношення прибутку від реалізації до виручки від реалізації
Рентабельність продукції	Відношення прибутку від реалізації до витрат на виробництво і реалізацію
Ефективності використання капіталу	
Рентабельність активів, ROA	Відношення чистого прибутку до середньорічної величини активів
Рентабельність інвестованого капіталу, ROIC	Відношення величини прибутку до виплати відсотків і податків, помноженої на різницю між одиницею і податковою ставкою, до суми позикового і власного капіталу
Рентабельність оборотного капіталу	Відношення чистого прибутку до поточних активів
Рентабельність власного капіталу	Відношення чистого прибутку до власного капіталу
Ділової активності	
Коефіцієнт фондівдачі	Відношення виручки від реалізації до середньої вартості позаоборотних активів за період

<i>Продовження табл. 1</i>	
1	2
Коефіцієнт оборотності запасів	Відношення собівартості продукції до середньої величини запасів в цьому періоді
Коефіцієнт оборотності всіх активів (ресурсо-віддача)	Відношення виручки від реалізації продукції до середньої вартості активів за період
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	Відношення виручки від реалізації до середньої величини оборотного капіталу за період
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення виручки від реалізації до середньої величини короткострокової дебіторської заборгованості за період
Коефіцієнт оборотності грошових коштів	Відношення виручки від реалізації до середньої величини грошових коштів за період

Вважається, що показники швидкості оборотності активів є головними вимірниками ефективності використання оборотних засобів [2, с. 189], до складу яких входять і фінансові ресурси. Логіка методу ґрунтується на концепції фінансового циклу, який по своїй суті є періодом повного обороту грошових коштів, тобто часу, протягом якого вони проходять послідовну трансформацію в інші активи (запаси, готова продукція, дебіторська заборгованість) та іммобілізовані з обороту. Тому скорочення фінансового циклу є позитивним явищем і свідченням ефективності управління оборотними активами.

При цьому важливо виявити, які чинники найвагомніше впливають на ефективність використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. З цією метою ми розрахували кореляційну залежність результативної ознаки – прибутковості фінансових ресурсів (Y) від рентабельності активів (X₁), ресурсовіддачі (X₂), оборотності дебіторської заборгованості (X₃) та оборотності запасів (X₄).

Для проведення дослідження ми розглянули 17 сільськогосподарських підприємств Балаклійського району Харківської області.

Отже, рівняння множинної регресії, яке характеризує залежність прибутку від чотирьох названих чинників, матиме вигляд:

$$y_x = - 11,75 + 0,91x_1 + 27,11x_2 + 2,95x_3 - 6,09x_4$$

Коефіцієнти регресії показують, наскільки зміниться прибутковість фінансових ресурсів за зміни відповідного чинника на одиницю. Зокрема, a₁ = 0,91 вказує на те, що зі збільшенням рентабельності продаж на 1% прибутковість зросте на 0,91%. Збільшення коефіцієнта ресурсовіддачі зумовить зростання прибутковості – на 27,11%, прискорення оборотності дебіторської

заборгованості на 2,95%, а сповільнення оборотності запасів зумовить зменшення прибутковості фінансових ресурсів на 6,09%.

Коефіцієнт кореляції $R = 0,9564$, свідчить про щільний зв'язок між чинниками. У нашому випадку коефіцієнт детермінації:

$$D = 0,9564^2 = 0,91 * 100 = 91\%$$

Отже, ефективність використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств на 91% залежить від досліджуваних чинників.

Також для оцінки ефективності використовують показники рентабельності оборотного капіталу, який має три варіанти розрахунку:

-рентабельність оборотних активів у виробничій діяльності - відношення доходу від реалізації продукції до середньої вартості оборотних активів;

-загальна рентабельність оборотних активів - відношення балансового прибутку до середньої вартості оборотних активів;

-економічна рентабельність оборотних активів - відношення чистого прибутку до середньої вартості оборотних активів.

Однак, він не передбачає диференціації по окремих складових оборотних активів, тому висновки стосовно ефективності використання фінансових ресурсів на основі цих показників досить приблизні.

Висновки. Проблема ефективного використання фінансових ресурсів завжди посідала чільне місце з-поміж актуальних проблем економічних наук, оскільки зацікавленість цією проблемою виникає на різних рівнях управління – від власників підприємств, кредитних установ до керівників держави.

Наведений метод аналізу фінансових ресурсів за допомогою системи фінансових коефіцієнтів апробований практикою, має позитивні якості й заслужене право на його практичне використання. Однак йому притаманні й певні недоліки: відсутність чітких меж між фінансовими ресурсами та іншими активами, неврахування вартісного і часового аспектів використання фінансових ресурсів, орієнтація на поточні цілі й ігнорування стратегічного аспекту.

Література

1. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: [монографія] / П.А.Стецюк– К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 370 с.
2. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: [монографія] / О.Є. Гудзь. - К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 578 с.
3. Финансы / Под ред. В. М. Родионовой.—М.: Финансы и статистика. 1995.С. 125.
4. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку (доповідь) / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2007. - №5.- С. 4 -13.
5. Марченко А. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів // Фінанси України. - 2002. - № 9. - С. 102-108.
6. Словник термінів ринкової економіки / За ред. В.І. Науменка. – К.: Глобус, - 288 с.

Summary

Penyak Y.S., Safronsky I.M.

Kharkiv national agrarian university the named after V.V. Dokuchaev

**METHODICAL APPROACHES TO ESTIMATION EFFICIENCY OF USE OF
FINANCIAL RESOURCES**

The theoretical aspects of the category of financial resources and their comparative characteristics. An approach to evaluating the effectiveness of financial resources, discovered their weaknesses and developed proposals for improving efficiency.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.